

Islamic Maaref University

Scientific Journal Commentary Studies

Vol. 16, Spring 2025, No. 61

Criticism of the commentators' view on the example of the "people of the village" in Surah Yasin based on intertextuality

Elham Aghadousti ¹ \ Amir Ahmadnezhad ²

1. PhD graduate, Quran and Hadith sciences, Isfahan university, Isfahan, Iran (Responsible Author).
e.aghadoosti@ahl.ui.ac.ir

2. Professor Assistant, Quran and Hadith sciences department, Isfahan university, Isfahan, Iran.
ahmadnezhad@itr.ui.ac.ir

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article	The story of the "people of the village" in the Holy Quran has some similarities with the story of the sending of Christ's apostles to different lands mentioned in the Book of Acts. The commentators attribute the people of the village to the people of Antioch, while there are obvious contradictions between these Testament stories and the Quranic story; including the fact that the text of the verses refers to the punishment of the "village", while historical books not only do not provide a report of the descent of punishment on Antioch, but also consider Antioch to be the first city to believe in Christ. These contradictions necessitated the examination of the opinions of commentators and incompatibility of the story of the people of the village with Antioch, in order to explain this issue by analyzing the verses and examining the intertextuality of Surah Yasin with the Book of Acts in the New Testament. The findings indicate that the existence of commonalities and similarities between the story of the people of the village and several different stories from the Book of Acts, each of which is related to a different land, has forced commentators to match them with each other. While none of these stories mention the existence of a person coming from "the farthest part of the city", even there is no mention of the coming of punishment to Antioch. The presence of two Israeli narrators; Wahb ibn Munbih and Ka'b al-Ahbar is also not without influence in the narration of these Israeli stories. According to some in-text evidence, the people of the village were a Jewish people who resisted the divine messengers and were inflicted by punishment. The use of the word Rahman, referring to stoning and bad omen, which are part of Jewish beliefs, is presented as evidence for this view.
Keywords	The people of the village, the example of the people of the village, Antioch, Surah Yasin, the Acts of the Apostles.
Cite this article:	Aghadousti, Elham & Amir Ahmadnezhad (2025). Criticism of the commentators' view on the example of the "people of the village" in Surah Yasin based on intertextuality. <i>Scientific Journal Commentary Studies</i> . 16 (1). 136-160. DOI: 10.22034/16.61.133
DOI:	https://doi.org/10.22034/16.61.133
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

Most commentators identify the “people of the village” in Surah Yasin as the people of Antioch who stoned the messengers of Christ and then suffered divine punishment. This issue becomes important when the names of two Israeli narrators, Wahb and Ka'b, appear in the chain of this narration, which raises doubts about the Israeli nature of this narration. On the other hand, historical reports are unanimous that Antioch was never punished throughout history and, even more than that, Antioch was the first land to believe in the messengers of Christ and the first church was built in this city.

The contradiction between these reports and the narration that almost most commentators mention it, is the main issue of the present study. In fact, this research aims to analyze and criticize the views of commentators in explaining this phrase and finding a reference for it, and to examine the possibility of its accuracy or rejection. For this purpose, it is necessary to refer to the story of the Antioch apostles in the Bible by analyzing the verses and examining their intertextuality with the Bible, while evaluating the views of commentators, and to explain the intertextuality of verses 13 to 29 of Surah Yasin, which according to commentators is related to Antioch, with the Book of Acts, which refers to Antioch.

This topic has not had a research background so far, and the only article that has independently dealt with the people of the village is an article written by the Jurisprudence Department (Quranic Sciences and Hadith) of the Great Encyclopedia of Islam Center.

Methodology

The present article uses a detailed-analytical method to examine and criticize the views of commentators in finding an example for the "people of the village" in Surah Yasin.

Discussion

Commentators in order to reconcile the story of the people of the village with its biblical counterpart, point to the common parts of these stories:

- a) The narrators of the story of the people of the village:** Among the narrators and commentators who narrate this story, the names of some figures from the People of the Book who converted to Islam is observed. Among these figures are Ka'b al-Ahbar and Wahb ibn Munbih. This issue cannot be unrelated to the efforts of these narrators to spread a Jewish-Christian story in the example of these verses .
- b) the sense of “the village”:** Ibn Kathir provides some evidence in rejecting the connection between the story of the people of the village and Antioch. Among them is that Antioch was the first city to believe in Christ. So how could the “village” mentioned in this surah and denying the messengers be Antioch? Secondly, the sending of Jesus’ disciples to Antioch was after the revelation of the Torah. While, according to reports, Allah did not destroy any nation with divine punishment after the revelation of the Torah.
- c) the sense of the messengers:** What is mentioned in the books of interpretation and stories of the Quran about the messengers to the village is that these messengers are introduced by the apostles of Christ or his disciples; such as Paul and Barnabas who were sent to the city of Antioch. However, what is meant by these messengers in this Surah cannot be the apostles of Christ; because in that case, there is no room for the inhabitants of the village to say, "We do not believe in you because you are human beings like us. On the other

hand, there is also a difference of opinion among commentators in determining these messengers and mentioning their names and titles .

The people of the village are a people who were well known to the contemporary audience of the Prophet, and this has led to the word "village" being used with the definition of "al" on the one hand, and the place of this incident, their personalities and fate being expressed with vague words such as "the people of the village, sending two, supporting by the third, from the farthest place of the city a man ".

They were a people who, according to the verses of this surah, denied the divine messengers (verse 14), believed in the Most Gracious, but also worshipped idols (verses 15 and 24); this group believed in the bad omen, and gave bad omens to the divine messengers and considered them to be evil (verse 18), and stoning were common among them (verse 18). This people finally were subjected to divine punishment and were destroyed (verse 29).

Conclusion

Islamic commentators in explaining the story of the "People of the Village", which is unique and mentioned one time throughout the revelation of the Quran, rely more than anything on the stories of the Holy Bible and by inspiration of the words of narrators such as Ka'b al-Ahbar and Wahb ibn Munbih, try to relate the story of this Surah to the story of the messengers of Jesus in the Book of Acts. This storytelling and Israelite elements have prevented commentators from introducing other possibilities, and all of them almost unanimously consider the story of the Surah to be a Judeo-Christian story. However, there are contradictions in the story of the People of the Village between the commentators' narrations and historical reports and the Quranic and Testament stories, which prevent the acceptance of these narrations and raise the need for a deeper investigation and search without taking into account the interpreters' assumptions and Israelite elements. Among these contradictions, one can mention the lack of mention of the punishment descending on Antioch in historical reports. Rather, Antioch is one of the first cities to believe in Christ and is among the four important cities of Christians. On the other hand, in the events mentioned in the Book of Acts, there is no mention of the presence and testimony of the fourth person mentioned in the verses of the Quran under the title "from the farthest part of the city a man."

References

- *The Holy Quran.*
- Aalusi, Seyyed Mahmoud (1984). *Ruh al-Ma'aani fi Tafsir al-Qoran al-'Azim wa al-Sab' al-Mathani (The Spirit of the meanings in the Commentary of the Great Qur'an and Sevenen Repeated Verses)*. Beirut: Dar al-Kutub Al-Elamiya. (In Arabic)
- Aghadousti, Ilham; Amir Ahmadnezhad and Reza Shukrani (1982). *Baaz-Sazie Tarikhie Fazaaye Ta'aamole Payambar baa Ahle-Ketab dar Makke baa Tekye bar Aayaate Quran (Historical reconstruction of the Prophet's interaction with the People of the Book in Mecca based on the verses of the Quran)*. Doctoral thesis. University of Isfahan. (In Persian)
- Beydawi, Abdullah bin 'Omar (1987). *Anwar al-Tanzir wa Asrar al-Tawil and The Lights of the Revelation and the Secrets of Interpretation*. Beirut: Dar Ihiya al-Torath al-Arabi. (In Arabic)
- Daruzah, Mohammad Ezzat (2000). *Al-Tafsir al-Hadith: Tartib al-Sowar Hasab al-*

Nozul (The Modern Commentary: The order of surahs according to the descentance).
Beirut: Dar al-Gharb al-Islami. (In Arabic)

- Dyanat, Ali Akbar (n.d). "Antakiah" ("Antioch"). *Dayeratol-Ma'aaref Bozorge Islami (Great Islamic encyclopedia)*. V 10. (In Persian)
- Farahani, Hassan. (2001). *Pazhuheshi Tarkhi dar Maajaraaye Ashaabe Fil (A Historical Research on the Story of the Elephant Companions)*. Ma'refat 40. (In Persian)
- Javad Ali (n.d). *Al-Mufassal fi Tarikh al-'Arab Qabl al-Eslam (The Detailed in the History of Arabs before Islam)*. Beirut: Dar al-Saqi. (In Arabic)
- Jeffrey, Arthur (1993). *Wazhehaye Dakhil dar Quran (Foreign Words in the Qur'an)*. Translated by Fereydoun Badre'ei. Tehran: Tus. (In Persian)
- Hamavi, Shahabuddin Abu Abdullah Yaqt (1995 AD). *Mo'jam al-Boldan (Countries Dictionary)*. Beirut: Dar Sadir. (In Arabic)
- Hawkes, James (2015). *Qaamus Ketaab Moqaddas (Bible Dictionary)*. Tehran: Asatir. (In Persian)
- Ibn Ashur, Muhammad Tahir (1999). *Tafsir al-Tahrir wa al-Tanwir (The Commentary of the Writing and Illuminating)*. Beirut: Al-Tarikh al-Arabi Foundation. (In Arabic)
- Ibn Kathir, Ismail ibn Omar (1998). *Tafsir al-Quran al-Azim (The Commentary of Great Quran)*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah. (In Arabic)
- Ibn Qudama, Mowaffaq al-Din (1967). *Al-Mughni (Reach Maker)*. Cairo: Al-Qahirah Library. (In Arabic)
- Kadkhodaei, Mohammad Reza (2011). *"Barresie Hokme Sangsaar dar Islam ("Examining the verdict of stoning in Islam")*. Feqh 1. (In Persian)
- Khamis Ibrahim (1985). *Surah Yasin*. Al-Azhar magazine. 68. Part 2. (In Arabic)
- Al-Majzoub, Ahmad Ali (2001). *Ashaabe Kahf dar Torat, Enjil wa Quran (The Companions of the cave in Torah, Bible and Quran)*. Translated by Mohammad Sadiq 'Aref. Mashhad: Islamic Research Foundation. (In Persian)
- Mawerdi, Ali bin Muhammad (n.d). *Al-Nokat wa al-'Oyun (The Points and the Springs)*. Beirut: Dar al-Kutub Al-'Elmiya. (In Arabic)
- Meqdad, Jamaluddin (n.d). *Kanz al-'Irfan (The Treasure of Mysticism)*. N.p: Manshurat al-Maktabah al-Mortadhwiah le-Ihya Al-Athaar Al-Ja'fariya. (In Arabic)
- *New Testament* (n.d). Persian translation. N.p: n.d. (In Persian)
- Qurtubi, Muhammad bin Ahmad (1985). *Al-Jame' le-Ahkaam al-Quran (Comprehensive Laws of the Qur'an)*. Tehran: Nasser Khosrow. (In Arabic)
- Razi, Fakhruddin Muhammad bin Omar (1999). *Al-Tafsir al-Kabir (The Great Commentary)*. Beirut: Dar Ihay al-Torath al-Arabi. (In Arabic)
- Sheikho, Rizqullah bin Yusuf bin Abd al-Masih bin Yaqoob (n.d). *Al-Nasraniah wa Aadaboha bain 'Arab al-Jaheliah (The Christianity and their manners among the Arabs of the Ignorant Time)*. N.p (no place): n.d
- Soleh, Abdullah (2007). *Al-Hejaj fi al-Quran men Khelal ahamm Khasaes al-Oslubiah (The Proofs in the Qur'an through the most important stylistic features)*. Beirut: Dar al-Farabi. (In Arabic)
- Tabarsi, Fadhl bin Hasan (1987). *Majma' al-Bayan le-'Uloom al-Qur'an (Collection of Expression in the Sciences of Quran)*. Beirut: Dar al-Ma'rafah. (In Arabic)
- Tabatabaei, Sayyed Mohammad Hossain (1973). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an (The Criterion in the Commentary of Quran)*. Beirut: Al-A'lami Institute. (In Arabic)
- Zamakhshari, Mahmoud bin Omar (1986). *Al-Kashf an Haqaeq Ghawamedh al-Tanzil wa 'Oyun al-Aqawil fi Wojuh al-Tawil (The Most Discoverer on the mysterious facts of the Revelation and the Spirings of the Sayings in the Aspects of Interpretation)*. Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi. (In Arabic)

نقد آراء المفسّرين في تحديد مصداق « أصحاب القرية» في سورة يس بالاستناد إلى التناص (التعليق النصي)

الهام آقادوستي^١ / امير احمدnezad^٢

١. خريجة الدكتوراه في علوم القرآن والحديث، جامعة أصفهان، أصفهان، إيران (الكاتبة المسؤولة).

e.aghadoosti@ahl.ui.ac.ir

٢. أستاذ مساعد في قسم علوم القرآن والحديث، جامعة أصفهان، أصفهان، إيران.

ahmadnezad@itr.ui.ac.ir

معلومات المادة	ملخص البحث
نوع المقال: بحث	تشارك قصة « أصحاب القرية» في القرآن الكريم مع قصة إرسال الرسل المسيحيين إلى مختلف المناطق، كما ورد في كتاب أعمال الرسل في العهد الجديد، في بعض الجوانب. وقد فسر بعض « أصحاب القرية» بأنهم أهل أنطاكية، مع أن هناك تناقضات واضحة بين قصص العهد القديم تلك وقصة القرآن؛ إذ تشير الآيات إلى عذاب « القرية»، بينما لم تسجل الكتب التاريخية وقوع عذاب على أنطاكية، بل تعتبرها أول مدينة آمنت بال المسيح، وهذه التناقضات تستدعي دراسة آراء المفسرين وسبب ربطهم قصة أصحاب القرية وأنطاكية، وذلك من خلال منهج تحليل الآيات ودراسة التناص (التعليق النصي) بين سورة يس وكتاب أعمال الرسل في العهد الجديد. تبيّن النتائج وجود تشابهات بين قصة أصحاب القرية وقصص متعددة في كتاب أعمال الرسل، تتعلق بكل منها بمنطقة مختلفة، مما دفع المفسرين إلى مطابقة هذه القصص مع بعضها. إلا أنه في أي من هذه القصص لم يُذكَر وجود شخص آخر من « أقصى المدينة»، كما لم يُذكَر نزول عذاب على أنطاكية. ويُضاف إلى ذلك دور الرواين الإسرائييليين وهب بن منه وكمب الأحجار في نقل هذه الروايات الإسرائيلية. ويرجح أن المقصود بـ« أصحاب القرية» بحسب بعض القرائن الداخلية، هم يهود قاوموا رسول الله فحلّ بهم العذاب. ويُستدلّ على ذلك باستخدام لفظ «الرحمن» وذكر الرجم والتطير، وهي من المعتقدات اليهودية.
تاريخ الإسلام: ١٤٤٦	
تاريخ المراجع: ١٤٤٦	
تاريخ القبول: ١٤٤٦	
الألفاظ المفتاحية	أصحاب القرية، مصداق أصحاب القرية، أنطاكية، سورة يس، أعمال الرسل.
الاقتباس:	آقادوستي، الهام و امير احمدnezad (١٤٤٦). نقد آراء المفسّرين في تحديد مصداق « أصحاب القرية» في سورة يس بالاستناد إلى التناص (التعليق النصي). مجلة دراسات تفسيرية. ١٦ (١). ١٣٩ - ١٦٠. DOI: 10.22034/16.61.133
رمز DOI:	https://doi.org/10.22034/16.61.133
الناشر:	جامعة المعارف الإسلامية، قم، إيران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرستال جامع علوم انسانی

دانشگاه معارف اسلامی

نشریه علمی مطالعات تفسیری

سال ۱۶، بهار ۱۴۰۴، شماره ۶۱

نقد دیدگاه مفسران در مصدقابی «اصحاب القریة» در سوره یس با تکیه بر بینامتنیت

الهام آقادوستی^۱ / امیر احمدنژاد^۲

۱. دانشآموخته دکتری، علوم قرآن و حدیث، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).

e.aghadoosti@ahl.ui.ac.ir

۲. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

ahmadnezhad@itr.ui.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی (۱۳۹ - ۱۶۰)	ماجراهی «اصحاب القریة» در قرآن کریم، با ماجراهی اعزام رسولان مسیح به سرزمین‌های مختلف که در کتاب اعمال رسولان آمده، دارای اشتراکاتی است. مفسران، اصحاب القریة را بر اهالی انطاکیه حمل می‌کنند، در حالی که تناقضات آشکاری میان این ماجراهای عهده‌ینی با ماجراهای قرآنی وجود دارد؛ از جمله اینکه در متن آیات به عذاب «القریة» اشاره شده، درحالی که کتب تاریخی نه تنها گزارشی از نزول عذاب بر انطاکیه ارائه نکرده‌اند، بلکه انطاکیه را نخستین شهر ایمان‌آورنده به مسیح می‌دانند. همین تناقضات ضرورت بررسی آراء مفسران و علت انطباق ماجراهای اصحاب القریة با انطاکیه را ایجاب کرده تا با روش تحلیل آیات و بررسی بینامتنیت سوره یس با کتاب اعمال رسولان که در عهد جدید آمده، این مسئله تبیین شود. یافته‌ها بیانگر آن است که وجود اشتراکات و تشابهات بین ماجراهای اصحاب القریة با چند ماجراهی مختلف از کتاب اعمال رسولان که هر کدام مربوط به یک سرزمین است، مفسران را به مطابقت آنها با یکدیگر واداشته است. درصورتی که در هیچ‌یک از این ماجراهای وجود شخصی که از «قصی المدینة» می‌آید، اشاره‌ای نشده است، حتی درباره نزول عذاب بر انطاکیه نیز سخنی به میان نمی‌آید. حضور دو راوی اسرائیلی؛ وهب بن منبه و کعب الاخبار نیز در نقل این اسرائیلیات بی‌تأثیر نیست. مراد از اصحاب القریة طبق برخی از قرائی درون‌متنی قومی یهودی بودند که در برابر فرستادگان الهی مقاومت کرده و به عذاب دچار شدند. کاربرد واژه رحمن، اشاره به رجم و تطییر که جزو معتقدات یهودی است، به عنوان دلایلی در این دیدگاه مطرح می‌شود.
	مقاله مترجم از رساله دکتری
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶	
وازگان کلیدی	اصحاب القریة، مصدق اصحاب القریة، انطاکیه، سوره یس، اعمال رسولان.
استناد:	آقادوستی، الهام و امیر احمدنژاد (۱۴۰۴). نقد دیدگاه مفسران در مصدقابی «اصحاب القریة» در سوره یس با تکیه بر بینامتنیت. مطالعات تفسیری. ۱۶. ۱۳۹ - ۱۶۰. DOI: 10.22034/16.61.133
کد DOI:	https://doi.org/10.22034/16.61.133
ناشر:	دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

طرح مسئله

خداؤند ذیل سوره یس به ماجرای مبهم قومی می‌پردازد که از ایمان به رسولان الهی خودداری کردند و به عذاب الهی مبتلا شدند. هویت و محل سکونت این قوم مجھول است و از آنها با عنوان «اصحاب القریة» یاد می‌شود. این عبارت در طول نزول قرآن تنها یکبار استعمال شده و به عبارتی «تکامد»^۱ است.

تفسران در تفسیر این عبارت سعی در یافتن مصادقی برای قریه و ساکنان آن بودند. نتیجه این تلاش آن شد که غالب آنها مراد از اصحاب القریة را اهالی انطاکیه معرفی می‌کنند که فرستادگان مسیح را سنگسار کرده و سپس به عذاب الهی دچار می‌شوند. این مسئله زمانی اهمیت می‌یابد که در سند این روایت نام دو راوی اسرائیلی؛ یعنی وهب و کعب به چشم می‌خورد که شبیه اسرائیلی بودن این روایت را مطرح می‌کند. از سوی دیگر گزارش‌های تاریخی متفق القول هستند که انطاکیه هیچ‌گاه در طول تاریخ دچار عذاب نشد و حتی بالاتر از آن، انطاکیه نخستین سرزمینی بود که به فرستادگان مسیح ایمان آورده و نخستین کلیسا در این شهر بنا شد.

تناقض میان این گزارش‌ها با روایتی که تقریباً غالب مفسران مطرح می‌کنند، مسئله اصلی پژوهش حاضر است. در واقع این پژوهش به دنبال آن است که آراء مفسران را در شرح این عبارت و یافتن مصادقی برای آن تحلیل و نقد کرده و امکان صحت یا رد آن را بررسی کند. به همین منظور لازم است با روش تحلیل آیات و بررسی بینامنیت آن‌ها با کتاب مقدس ضمن ارزیابی دیدگاه مفسران، به ماجرای رسولان انطاکیه در کتاب مقدس اشاره شود و بینامنیت آیات ۱۳ تا ۲۹ سوره یس که از نظر مفسران مربوط به انطاکیه است با کتاب اعمال رسولان که به انطاکیه اشاره کرده، تبیین شود.

پیشینه پژوهش

در مورد ماجرای اصحاب القریة و ارتباط آن با انطاکیه تاکنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته است. حتی فراتر از آن در مورد هر یک از این دو موضوع به شکل مستقل به جز مقاله‌ای که از سوی بخش فقه (علوم قرآنی و حدیث) مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلام در مورد اصحاب قریه نگاشته شده، پژوهشی یافت نشد. این درحالی است که سوره یس در پژوهش‌های متعددی مورد توجه صاحب‌نظران واقع شده است. از جمله مقاله «بررسی مقصود از ذریه و الفلك المشحون در آیه ۴۱ سوره یس» از کرم سیاوشی و اسماعیل شعبانی کامران که بر این دیدگاه که مقصود از «ذریة» «بني آدم / نوع انسان» است و مراد از «الفلك المشحون» مطلق کشته است، تأکید شده است. مقاله بعدی با عنوان «بررسی و تحلیل وجه

1. Words hapax legomenon.

تزریه پیامبر ﷺ از شعر در آیه ۶۹ سوره یس^۱ از حامد شریفی نسب و سید محمود طیب حسینی است که نگرش خاص عرب عصر نزول به شعر و باور به نقش شیاطین در الهام اشعار به شعرا، وجه منزه دانستن پیامبر ﷺ و قرآن مجید را از شعر عنوان می‌کند. همچنین مقاله‌ای تحت عنوان «سوره یس» از ابراهیم خمیس در مجله الازهر منتشر شده است که به تفسیر آیات ۷ تا ۱۲ سوره یس و موقف معاندان در برابر قرآن و پیامبر و سرنوشت آنها اشاره می‌کند.

واضح است که هیچیک از این پژوهش‌ها به عبارت «اصحاب القریة» که در کل قرآن کاربرد یگانه‌ای داشته و تنها در سوره یس استعمال شده، نپرداخته‌اند. شاید علت آن باشد که به دلیل اقرار مفسران در تطابق آن با اهالی انطاکیه، این مسئله نزد اهالی تحقیق مبرهن و واضح بوده و نیازی به پژوهش دیگری در این زمینه نمی‌دیدند؛ اما مقاله حاضر در صدد است تا بار دیگر خوانشی از آراء مفسران در این عبارت داشته و تطابق آن را با انطاکیه و اهالی آن با کمک گزارش‌های تاریخی و متون کتاب مقدس بررسی کند.

بازخوانی آیات ۱۳ تا ۲۹ سوره یس

به منظور بررسی دیدگاه مفسران در مورد آیات ۱۳ تا ۲۹ سوره یس و ارتباط آن با اهالی انطاکیه لازم است یکبار این آیات مرور شود:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ * إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ أُشْتِينَ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزَنَا بِشَالٍ
فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ * قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ *
قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ * وَمَا عَلِيَّنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ * قَالُوا إِنَّا تَظَاهَرُنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَتَهَوَّ
لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمْسِنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ * قَالُوا طَارِئُكُمْ مَعَكُمْ أَئِنْ ذُكْرُتُمْ بِلَأَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ * وَجَاءَ
مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمٌ اتَّبَعُوا الْمُرْسَلِينَ * اتَّبَعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ
* وَمَا لَيْ لَأَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ * اتَّخَذُ مِنْ دُونِهِ الْهَمَّ إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُعْنِ
عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ * إِنِّي إِذَا لَقِي ضَلَالًا مُبِينًا * إِنِّي آمَتُ بِرِبِّكُمْ فَاسْمَعُونَ * قِيلَ ادْخُلْ
الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ * بِمَا غَرَّ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ * وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ
بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ * إِنْ كَانَتْ إِلَّا صِيَحَّةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ.

خداوند در این آیات به ذکر مثلی می‌پردازد تا عاقبت مکذیین پیشین را برای مخاطب تکذیب کننده بیان کند. این مثال چنین آغاز می‌شود: «وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ». «قریة» در این

آیه به صورت معرفه آمده است و آن می‌تواند به این دلیل باشد که این قریه و ساکنانش برای مخاطب آشنا هستند. قریه‌ای که دو تن از رسولان الهی بهسوی آن رفتند و زمانی که با انکار ساکنان مواجه شدند، خداوند نفر سومی را نیز برای تقویت و یاری آنها فرستاد. اما ساکنان قریه که با رحمن آشنا بودند، به تکذیب این رسول پرداخته، بدیشان فال بد زدند و آنها را تهدید به رجم و سنگسار نمودند. در این زمان شخصی از «اقصاالمدینة» بهسوی این قریه آمد. شخصی که خود از اهالی این قریه بود ولی پیش از این ایمان آورده بود و هم اکنون نیز مردمش را دعوت به ایمان به مرسلین و رهایی بتها می‌کرد. از سرنوشت این شخص و این مرسلین چیزی ذکر نشده اما آیه ۲۶ که خطاب به این شخص می‌فرماید وارد بهشت شو چنین برمی‌آید که وی از دنیا رفته یا کشته شده و سپس وارد بهشت می‌شود. سرانجام این قریه نیز صحیحه‌ای بود که همه ساکنان را به یکباره خاموش ساخت.

آنچه در ذکر این ماجرا برای مفسران حائز اهمیت است و سعی در رفع ابهام از آن کردند، آن است که اولاً مراد از «القریة» کجاست و دوم اینکه شخصیت‌هایی که در این ماجرا بدانها اشاره شده، چه کسانی هستند؟ همین امر باعث شده آنها به یافتن مصادقی برای این قریه و رسولان آن برآیند و ماجراهای متعدد و اسم‌های گوناگونی نقل شود.

ماوردی مدعی است که همه مفسران مراد از «القریة» در این آیه را انطاکیه می‌دانند.^۱ فرستادگانی که به قریه آمدند، نیز از نظر برخی انبیای الهی و از نظر عده‌ای رسولان حضرت عیسی^ع معرفی شدند که نام‌های ایشان شمعون و یوحنا و بولس، یا صادق و صدوق و سلوم، یا برنابا و بولس و سیلا بوده است.^۲ این رسولان به سوی بتپرستان انطاکیه رفتند و برای اثبات رسالت خود و ترغیب به ایمان به اعمالی از جمله شفای مرض پیسی، نایین، افلیج یا زنده کردن مرد مباردت ورزیدند. عده‌ای از مردم شهر ایمان آورده‌اند؛ اما پادشاه شهر با شنیدن خبر دعوت آنها به توحید، ایشان را حبس کرد. به دنبال آن عیسی فرستاده سوم را به کمک آنها فرستاد. این فرستاده بر پادشاه وارد شد و سعی کرد در مدت طولانی خود را به وی نزدیک کند. پس از آن از پادشاه درخواست ملاقات آن دو زندانی را کرد و پس از مدتی با انجام معجزاتی توانستند از زندان رها شوند. در این میان پادشاه و عده‌ای از قوم ایمان آورده و تعداد زیادی بر کفر خود باقی ماندند و رسولان را با رجم از شهر بیرون راندند. یکی از افرادی که به این فرستادگان ایمان آورده بود طبق گزارش مفسران حبیب نجار نام داشت که کافران شهر او را لگدکوب کرده یا در چاهی انداخته و به قتل رساندند.^۳

۱. ماوردی، *النکت و العيون*، ج ۵، ص ۱۰.

۲. برای نمونه ر.ک: طبرسی، *مجمع البيان*، ج ۸، ص ۶۵۴؛ ابن‌عاشور، *التحریر و التنوير*، ج ۲۲، ص ۲۰۷.

۳. برای نمونه ر.ک: زمخشri، *الکشاف*، ج ۴، ص ۱۲ - ۱۰؛ رازی، *التفسیر الكبير*، ج ۲۶، ص ۲۶۲.

این خلاصه ماجرایی است که غالب مفسران در انطباق آیات ۱۳ تا ۲۹ این سوره با ماجرای رسولان انطاکیه گزارش می‌کنند و در اکثر تفاسیر با اختلاف اندکی ملاحظه می‌شود. در ادامه، ماجرای رسولان مسیحی در کتاب اعمال رسولان که از کتب عهد جدید است، به صورت مبسوط گزارش می‌شود و پس از آن آراء مفسران در تطبیق این دو ماجرا تحلیل و ارزیابی می‌شود.

ماجرای انطاکیه و ارسال رسولان در کتاب مقدس صاحب قاموس کتاب مقدس در معرفی انطاکیه چنین آورده است:

انطاکیه شهری بود در شام که ۳۰۰ سال قبل از مسیح بنا شد و یکی از سه شهر بزرگ مملکت روم محسوب می‌شد. درختان سرو بسیاری بر آن سایه افکنده و نهرهای آب صاف و خوشگوار در آن جاری می‌گشت. بلیه قحطی سه مرتبه در این شهر پدید شد و دو دفعه آتش گرفت. کثرت زلزله‌هایی که به ساکنین و عمارت‌این شهر وارد می‌شود آن را از جلال انداخت. در قدیم بسیاری از شهرها را به انطاکیه نامگذاری می‌کردند، چنان‌که در سوریه شانزده شهر را به این اسم نامیده‌اند.^۱

محققان این شهر را به هوای خوش و زلالی آب و فراوانی میوه توصیف کرده و فاصله این شهر تا دریا را دو فرسخ بیان کرده‌اند. همچنین فاصله آن تا شهر حلب را یک شبانه‌روز دانسته و ساکنان آن را یهودی معرفی کرده‌اند.^۲ پُمپیوس سردار رومی، سوریه و انطاکیه را در ۶۴ ق.م. تصرف کرد و ضمیمه قلمرو دولت روم ساخت. رومیان به آبادی و توسعه شهر همت گماردند و این امر موجب افزایش جمعیت شد. با آمدن مسیحیان، این شهر به صورت مرکزی دینی درآمد و یکی از چهار شهر بزرگان مسیحی گردید. کلیسای انطاکیه اولین کلیسای مسیحی به شمار می‌آمد. این شهر در دامنه کوه معروف به حبیب نجار قرار دارد و از آثار تاریخی این شهر مسجد حبیب نجار (که در آغاز کلیسا بوده و پس از دوره اسلامی به مسجد تبدیل شده است)، را می‌توان نام برد.^۳

در فصل‌های مختلف کتاب اعمال رسولان به ارسال رسولان مسیحی از اورشلیم به شهرهای مختلف برای تبلیغ مسیحیت و ذکر وقایعی که در هر شهر برای آنها رخ می‌دهد، اشاره دارد. یکی از مهم‌ترین این شهرها «انطاکیه» است که به سرعت به مسیح ایمان می‌آورند و تعدادی از رسولان و معلمان مسیحی به آنجا رفته و در کلیسای آن جمع می‌شوند:

۱. هاکس، قاموس کتاب مقدس، ص ۱۱۵ و ۱۱۶.

۲. حموی، معجم البلدان، ج ۱، ص ۲۶۶ و ۲۶۸؛ اعمال رسولان، فصل ۱۳، فراز ۱۳.

۳. دیانت، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، مدخل انطاکیه، ص ۱۰.

و اما آنانی که به سبب اذیتی که در مقدمه استیفان بر پا شد متفرق شدند، تا فینیقیا و قیرس و انطاکیه می‌گشتند و به هیچ‌کس به غیر از یهود و بس کلام را نگفتند / لیکن بعضی از ایشان که از اهل قیرس و قیروان بودند، چون به انطاکیه رسیدند با یونانیان نیز تکلم کردند و به خداوند عیسی بشارت می‌دادند / و دست خداوند با ایشان می‌بود و جمعی کثیر ایمان آورده، به سوی خداوند باز گشت کردند / اما چون خبر ایشان به سمع کلیسای اورشلیم رسید، برنابا را به انطاکیه فرستادند / و چون رسید و فیض خدا را دید، شادخاطر شده، همه را نصیحت نمود که از تصمیم قلب به خداوند پیوندند / زیرا که مردی صالح و پر از روح القدس و ایمان بود و گروهی بسیار به خداوند ایمان آورند / و برنابا به طرسوس برای طلب سولس رفت و چون او را یافت به انطاکیه آورد / و ایشان سالی تمام در کلیسا جمع می‌شدند و خلقی بسیار را تعلیم می‌دادند / شاگردان نخست در انطاکیه به مسیحی مسمی شدند / و در آن ایام انبیایی چند از اورشلیم به انطاکیه آمدند.^۱

پس از آن روح القدس چند نفر از آنها را انتخاب کرده و برای ماموریتی به شهرها اعزام می‌دارد. یکی از این شهرها انطاکیه پیسیدیه است که برنابا و پولس (که همان سولس باشد) بدانجا رفتند و در کنیسه شهر در روز سبت به تعلیم مردم پرداختند و مورد استقبال واقع شدند و قرار شد سبت آینده نیز به کنیسه رفته برای مردم موعظه بخوانند.

در سبت دیگر قریب به تمامی شهر فراهم شدند تا کلام خدا را بشنوند / ولی چون یهود ازدحام خلق را دیدند، از حسد پر گشتند و کفر گفته، با سخنان پولس مخالفت کردند / آنگاه پولس و برنابا دلیر شده، گفتند: واجب بود کلام خدا را نخست به شما القا شود. لیکن چون آن را رد کردید و خود را ناشایسته حیات جاودانی شمردید، همانا به سوی امتهای توجه نماییم / ... / یهودیان چند زن دیندار و متشخص و اکابر شهر را بشورانیدند و ایشان را به زحمت رسانیدن بر پولس و برنابا تحریض نموده، ایشان را از حدود خود بیرون کردند.^۲

پس از آن این فرستادگان به ایقونیه رفتند و مدت مديدة در آنجا توقف کردند:

ایشان با هم به کنیسه یهود درآمدند، به نوعی سخن گفتند که جمعی کثیر از یهود و یونانیان ایمان آورند / لیکن یهودیان بی‌ایمان دلهای امتهای اغوا نمودند و با برداران بداندیش ساختند / ... / مردم شهر دو فرقه شدند، گروهی همدستان یهود و جمعی با

۱. اعمال رسولان، عهد جدید، فصل ۱۱، فراز ۲۷ – ۱۹.

۲. همان، فصل ۱۳، فراز ۵۱ – ۴۴.

رسولان بودند / و چون امته‌ها و یهود با رؤسای خود بر ایشان هجوم می‌آورند تا ایشان را افتضاح نموده، سنگسار کنند، آگاهی یافته، به سوی لستره و دربه، شهرهای لیکاؤنیه و دیار آن نواحی فرار کرند.^۱

در لستره «یهودیان از انطاکیه و ایقونیه آمده، مردم را با خود متحد ساختند و پولس را سنگسار کرده، از شهر بیرون کشیدند و پنداشتند که مرده است».^۲

در ماجراهی دیگر در ادامه همین سفر رسولان، پولس و سیلاس در نزدیکی شهر مکادونیه فرود آمده و به شهری وارد شدند و در آنجا اسیر شده و آنها را به زندان انداختند. در این شهر طبق نقلی که در فصل شانزدهم این کتاب آمده «خلق بر ایشان هجوم آورند و والیان جامه‌های ایشان را کنده فرمودند ایشان را چوب بزنند / و چون ایشان را چوب بسیار زدند، به زندان افکنند و داروغه زندان را تأکید فرمودند که ایشان را محکم نگاه دارد».^۳ اما همان شب بر اثر زلزله‌ای نجات می‌یابند و فردای آن روز والیان شهر با خواهش و التماس آنها را از زندان بیرون آورده و از آنها تقاضا می‌کنند که از شهر بیرون روند.^۴

در هیچ‌یک از این ماجراهای به کشته شدن شخص مومنی که در دفاع از رسولان مسیح می‌آید، اشاره‌ای نشده است؛ اما در همین کتاب پیش از ذکر ماجراهی این رسولان در شهرهای مختلف از فردی به نام استیفان سخن به میان می‌آید که توسط حواریون عیسی برای تعلیم مردم برگزیده شد و ماجراهی کشته شدنش با آنچه در مورد مومن آل یس در این سوره نقل شده، شباهت‌هایی دارد.

در این کتاب چنین آمده است:

استیفان پر از فیض و قوت شده، آیات و معجزات عظیمه در میان مردم از او ظاهر می‌شد / تنی چند از کنیسه‌ای که مشهور است به کنیسه لیبرتینیان، قیروانیان و اسکندریان برخاسته، با استیفان مباحثه می‌کرند / و با آن حکمت و روحی که او سخن می‌گفت، یارای مکالمه نداشتند / پس چند نفر را بر این داشتند که بگویند: این شخص را شنیدیم که به موسی و خدا سخن کفرآمیز می‌گفت / پس قوم و مشایخ و کاتبان را شورانیده، بر سر وی تاختند و او را گرفتار کرده، به مجلس حاضر ساختند / و شهود کذبه برپا داشته، گفتند که این شخص از گفتن سخن کفرآمیز بر این مکان مقدس و تورات دست برنمی‌دارد.^۵

۱. همان، فصل ۱۴، فراز ۶ – ۱.

۲. همان، فصل ۱۴، فراز ۱۹.

۳. همان، فراز ۲۲ و ۲۳.

۴. همان، فصل شانزدهم.

۵. همان، فصل ۶، فراز ۱۳ – ۸.

در ادامه به دفاعیه استیفان اشاره می‌شود و مردم پس از شنیدن آن به وی حمله برد و او را می‌کشند:

چون این را شنیدید دلریش شده، بر وی دندان‌های خود را فشردند / اما او از روح القدس پر بوده، به سوی آسمان نگریست و جلال خدا را دید و عیسی را بدست راست خدا ایستاده و گفت: اینک آسمان را گشاده، و پسر انسان را به دست راست خدا ایستاده می‌بینم / آنگاه به آواز بلند فریاد برکشیدند و گوش‌های خود را گرفته، به یکدل بر او حمله کردند / و از شهر بیرون کشیده، سنگسارش کردند ... / چون استیفان را سنگسار می‌کردند، او دعا نموده، گفت: ای عیسی خداوند، روح مرا بپذیر / پس زانو زده، به آواز بلند ندا در داد که خداوند این گناه را بر اینها مگیر. این را گفت و خوابید.^۱

شباخت سرنوشت این شخص با آنچه در کتب تفسیری در مورد مومن آل‌یس آمده و مطابق با آیات سوره یس در مورد مردی است که از «اقصی‌المدینه» می‌آید، قابل توجه است. اشتراکات میان این ماجراها با ماجرای اصحاب القریة مذکور در سوره یس، مفسران را بر آن داشته بین همه این ماجراها این همانی ایجاد کنند و ماجرای اصحاب القریة را همان ماجرایی ذکر کنند که در اعمال رسولان آمده است. به منظور ارزیابی عملکرد مفسران در این مورد، لازم است آراء آنها با دقت بررسی و تحلیل شود.

بررسی دیدگاه مفسران

واژه «القریة» به صورت معرفه به «آل» ۱۰ مرتبه در قرآن به کار رفته است که بر معروف و مشهور بودن این قریه نزد مخاطبان دلالت دارد. در همه این موارد مراد از «القریة» یا سرزمین سَدوم است که متعلق به قوم لوط بود و در آیه ۷۴ سوره انبیاء، ۳۱ و ۳۴ عنکبوت و ۴۰ فرقان بدان اشاره شده است^۲ یا سرزمین مقدس یا شهر حبرون است که در آیه ۵۸ بقره و ۱۶۱ اعراف به بنی‌اسرائیل دستور داده شد بدان وارد شوند^۳ یا مراد مکه است که در آیه ۷۵ نساء آمده است^۴ یا منظور مصر است که در آیه ۸۲ سوره یوسف بدان اشاره شده است^۵ و یا مراد یکی از شهرهای ساحلی ایله یا مَدین یا طَبَرِیَه است که در آیه ۱۶۳ اعراف به تجاوز اهالی آن در ماهیگیری در روز سبت اشاره شده است.^۶

۱. همان، فصل ۷، فراز ۶۰ – ۵۴.

۲. بیضاوی، *انوار التنزیل*، ج ۴، ص ۵۶، ۱۲۵ و ۱۹۳.

۳. ابن عاشور، *التحریر و التنویر*، ج ۱، ص ۴۹۷؛ طباطبایی، *المیزان*، ج ۸، ص ۲۹۳.

۴. طبرسی، *مجمع‌البیان*، ج ۳، ص ۱۱۷.

۵. آلوسی، *روح‌المعانی*، ج ۷، ص ۳۷.

۶. طبرسی، *مجمع‌البیان*، ج ۴، ص ۷۵۶.

عبارت «اصحاب القرية» تنها یک بار در قرآن به کار رفته و آن به ماجرا‌بی اشاره دارد که ذیل سوره یس وارد شده است. مفسران برای انطباق این ماجرا با همتای عهده‌یین خود به قسمت‌های مشترک این ماجراها اشاره می‌کنند. به منظور بررسی آراء ایشان و ارزیابی آنها لازم است، بخش‌های مختلف تفسیر آنها تحلیل شود.

۱. راویان ماجرا اصحاب القریة

طبرسی به نقل از ماوردی دو روایت ذیل آیه ۱۳ یس نقل می‌کند که یکی به نقل از وہب بن منبه است که به نزول فرستادگان عیسی بر اهالی انطاکیه و زنده کردن مرده و سپس ایمان پادشاه و مردم انطاکیه و کفر عده‌ای اشاره می‌کند. دوم روایتی به نقل از صادقین^۱ که این آیه را مربوط به فرستادگان خداوند یا فرستادگان مسیح بر انطاکیه می‌دانند و روایتی شبیه به روایت وہب نقل می‌شود که طی آن پادشاه و اهالی انطاکیه همگی ایمان می‌آورند. اما پس از آن به نقل از ابن اسحاق روایت را با کفر اهالی انطاکیه و توطئه آنها بر قتل رسولان به پایان می‌برد که در ادامه مومن آل یس به دعوت آنها بر اطاعت از رسولان می‌پردازد.^۲ ضمن چندگانه بودن این روایات در مورد ایمان یا عدم ایمان اهالی انطاکیه، ادامه این ماجرا نیز سخنی در مورد نزول عذاب بر انطاکیه و کشته شدن مومن آل یس به میان نمی‌آورد. طبرسی در تفسیر این آیه هرچند به اسمی این رسول به نقل از کعب، وہب بن منبه، ابن عباس و شعبه اشاره می‌کند، اما روایت آن را به صورت کامل از وہب می‌آورد.^۳

قرطبی نیز قسمت‌های مختلف این ماجرا را از اسناد متعددی نقل می‌کند و دو تن از راویانی که از آنها در نقل این ماجرا نام می‌برد، کعب و وہب هستند.^۴

آنچه در غالب این تفاسیر قابل توجه است، آن است که در میان راویان و مفسرانی که به نقل این ماجرا می‌پردازند، نام برخی از شخصیت‌های اهل کتابی مسلمان شده ملاحظه می‌شود. از جمله این شخصیت‌ها کعب الاخبار و وہب بن منبه هستند. بیشترین گزارش‌هایی که از آنها نقل می‌شود در نامگذاری «القریة» به انطاکیه، نام بردن از سه رسولی که برای «القریة» ارسال شدند، نام پادشاه انطاکیه و نیز نام شخصیت مومن این ماجراست که با صفت « جاء من اقصى المدينة رجلٌ يسعى » آمده است. همچنین تفسیر برخی از آیات این ماجرا نیز از این دو نفر گزارش شده است.^۵ این مسئله نمی‌تواند

۱. طبرسی، *مجمع البيان*، ج ۸، ص ۶۵۶.

۲. همان.

۳. قرطبی، *الجامع لاحکام القرآن*، ج ۱۵، ص ۱۴.

۴. برای نمونه ر.ک: ماوردی، *النکت والعيون*، ص ۱۳ - ۱۰؛ ابن کثیر، *تفسیر القرآن العظيم*، ج ۶ ص ۵۰۵.

بی ارتباط با تلاش این روایان در اشاعه ماجراهای یهودی مسیحی در مصدق این آیات باشد؛ به عبارت دیگر وجود مشابههای میان این ماجراهای قرآنی با ماجراهای مسیحی دیگر، روایان اسرائیلی را بر آن داشته که این دو ماجرا را یکی تلقی کنند و اسرائیلیات آنها به وسیله مفسران اسلامی نقل شده و سرتاسر کتب تفسیری را به خود اختصاص داده است.

در روزه مفسر معاصر فلسطینی و صاحب کتاب *التفسیر الحدیث* (۱۴۰۴ق) معتقد است که قصه اصحاب القریة برای مخاطبان ماجراهای آشنا بوده و تصریح می‌کند که نصارای مکی یا اعرابی که به واسطه این نصارا از متون مقدس آنها آگاهی داشتند، این ماجرا را که با فعالیت حواریون عیسی در انطاکیه قرابت داشته، می‌شناختند.^۱

هرچند به نظر می‌رسد این دیدگاه در روزه در راستای اثبات تطابق میان این ماجراهای قرآنی با همتای عهده‌نیاش باشد، اما می‌توان از فحواه کلام او چنین برداشت کرد که به دلیل اشاعه برخی از ماجراهای انجیلی در میان نصارا و حتی اعراب و شناختی که این گروهها از این داستان‌ها داشتند، می‌توانستند بیشترین تطابق بین ماجراهای این سوره با داستان‌های اعمال رسولان را انجام دهند. به ویژه اینکه وی در ابتدای تفسیر این بخش مدعی است که این تفاسیر به علمای تابعین منسوب است. بدین شکل آنها میان ماجراهایی که در این سوره نقل شده، با ماجراهایی که برای مکیان به واسطه مجاورت با نصاریا آشنا بوده، این همانی ایجاد کردند.

۲. مراد از «القریة»

مراد از «القریة» در دیدگاه بسیاری از مفسران، انطاکیه است.^۲ ابن عاشور سعی دارد از ابتدای ماجراهای اصحاب القریة، آن را با کتاب *اعمال رسولان* مقایسه کند. لذا به قسمت‌هایی از آن کتاب استناد کرده و نام این رسول و ماموریت آنها و توهین و اخراج آنها از انطاکیه را بیان می‌کند و در ادامه اشاره می‌کند که این دو رسول به اورشلیم بر می‌گردند و آنجا دو رسول دیگر به آنها ملحق می‌شوند که یکی از آنها با ایشان نمی‌ماند و دیگری آنها را همراهی می‌کند.^۳ ابن عاشور در پایان ماجراهای انطاکیه، نزول عذاب بر قریه را حکایت می‌کند و در ادامه اذعان می‌دارد که در تاریخ به نزول عذاب بر انطاکیه اشاره نشده است؛ اما بلاfacله با این توجیه که تاریخ برخی از حوادث و فتنه‌ها را روایت نمی‌کند، از آن عبور می‌کند.^۴

۱. در روزه، *التفسیر الحدیث*، ج ۳، ص ۲۷.

۲. برای نمونه ر.ک: طبرسی، *مجمع البيان*، ج ۸، ص ۴۵۴؛ طبری، *جامع البيان*، ص ۱۹، ص ۴۱۳؛ قرطبی، *الجامع لاحکام القرآن*، ج ۱۵، ص ۱۴.

۳. ر.ک: ابن عاشور، *التحریر والتنویر*، ج ۲۲، ص ۲۰۹.

۴. همان، ص ۲۱۳.

ظاهرا ابن عاشور در انطباق بین این ماجرا با ماجراهای کتاب مقدس اصرار داشته است؛ به طوری که از سویی ماجرای این سوره را مربوط به انطاکیه دانسته و اختلاف دو لفظ قریه (اصحاب القریة) و مدینه (اقصا المدینة) را صرفاً تفمنی در لفظ می‌داند. از سوی دیگر عدم نزول عذاب بر انطاکیه را تنها نقصان گزارش‌های تاریخی ذکر می‌کند و از آن می‌گذرد. در حالی که اگر از ابتدا اصراری بر انطباق این ماجراها نبود، نیازی به تأویلات و توجیهات بعدی آن هم باقی نمی‌ماند.

ابن کثیر در رد ارتباط این ماجرا با انطاکیه دلایلی اقامه می‌کند. از جمله اینکه انطاکیه نخستین شهری است که به مسیح ایمان آورده و فرستادگان مسیح را پیروی کردند و در زمرة چهار شهر مقدس نصارا است. پس چگونه ممکن است که مراد از «القریة»‌ای که در این سوره آمده و نه تنها به تکذیب رسول پرداختند بلکه به وسیله صیحه هم عذاب شد، انطاکیه باشد؟^۱ دومین استدلال ابن کثیر آن است که ارسال حواریون عیسیٰ به انطاکیه پس از نزول تورات بوده است. این در حالی است که طبق گزارش‌ها خداوند پس از نزول تورات، هیچ امتنی را به عذابی الهی نابود نکرد؛ بلکه مؤمنان را امر می‌کرد تا با مشرکان پیکار کنند، بنابراین مراد از «القریة» در این آیه سرزمین دیگری غیر از انطاکیه مشهور است و هلاکت و عذاب انطاکیه هیچ‌گاه نه در دوران نصارا و نه پیش از آن گزارش نشده است.^۲

این مفسر در پایان استدلال‌های خود، حدیثی را روایت می‌کند که طبق آن به سه پیشگام و سبقت‌کننده در امته اشاره شده است: یوشع بن نون برای موسی، صاحب یس برای عیسیٰ و علی بن ابی طالب برای حضرت محمد ﷺ. وی سپس این روایت را به دلیل حضور یکی از راویان آن به نام حسین اشقر و با استناد به اینکه او «شیعی متروک» است، ضعیف دانسته و رد می‌کند.^۳ بدین ترتیب هرگونه ارتباط میان ماجرا اصحاب القریة و رسولان انطاکیه را نفی و مردود می‌شمارد.

نقد دیگری که به تفسیر مفسران از این آیات وارد است، آن است که آنچه در مورد فرستادگان مسیح به این شهر در کتاب اعمال رسولان آمده، مخالف گزارش‌های تاریخی است؛ چه، هیچ‌گاه به مقاومت مردم این شهر در برابر این فرستادگان که برنبابا و پولس بوده‌اند، اشاره نشده و حتی به عذاب بر این شهر نیز اشارتی نرفته است و شاید ادامه این ماجرا ساخته‌های اسرائیلی راویان باشد که سعی در تطبیق این دو داستان با هم داشته‌اند.

در کتاب اعمال رسولان تنها یک بار به اخراج این فرستادگان از انطاکیه اشاره شده است. در این

۱. ابن کثیر، *تفسیر القرآن العظيم*، ج ۶، ص ۵۰۹.

۲. همان، ص ۵۱۰.

۳. همان.

کتاب آمده که وقتی برنابا و بولس به انطاکیه پیسیدیه رفتند، یوحتا از ایشان جدا شده و به اورشلیم برگشت. این دو نفر به توصیه رؤسای کنیسه به موضعه قوم اسرائیلی پرداختند و موضعه آنها بسیار مورد استقبال این قوم واقع شد؛ به طوری که در روز سبت بعدی کل شهر برای شنیدن این مواعظ جمع شدند. در این هنگام یهودیان حسادت کرده و تعدادی از زنان را تحریک کردند تا این دو نفر را از شهر اخراج کنند.^۱ در این ماجرا هیچ اشاره‌ای به تهدید به سنگسار و آمدن فرستاده سوم و آمدن مرد مؤمن و عذاب الهی بر انطاکیه نیامده است. در ضمن سخنی از بتپرستی این قوم نیامده است؛ اما در همان کتاب در فصل ۱۴ پولس و برنابا در شهر لستره مردی لنگ را شفا می‌دهند و پس از اینکه مردم آن شهر واقع می‌شوند، یهودیانی که از انطاکیه و ایقونیه آمده بودند، مردم را با خود متحد ساخته و پولس را سنگسار کرده و از شهر بیرون می‌کنند.^۲ در اینجا هم نه تنها شهر مورد بحث انطاکیه نیست؛ بلکه سخن از رسول سوم و عذاب الهی و دیگر ماجراها هم به میان نیامده است. در ادامه نیز به بازگشت آنها به انطاکیه و اقامت در آنجا اشاره می‌شود.^۳

هاکس در **قاموس کتاب مقدس** از حضور پولس به همراه برنابا در انطاکیه پیسیدیه به منظور بشارت سخن گفته است.^۴ علاوه بر آن در این کتاب به عذاب شدید برنابا و پولس در انطاکیه اشاره شده است به حدی که ناچار به فرار شدند؛^۵ اما خبری از این عذاب در خود کتاب مقدس مشاهده نمی‌شود. حتی اگر این احتمال وجود داشته باشد که همه جزئیات در کتاب مقدس نیامده و بعدها در روایات جانبی ذکر شده باشد، باز هم اثری از عناد و سرسختی مردم انطاکیه در برابر رسولان در کتاب مقدس یافت نمی‌شود؛ اما با توجه به اینکه در این کتاب یک جا از انطاکیه پیسیدیه سخن آمده و یک جا از انطاکیه بدون این وصف، شاید این به وجود دو شهر با نام انطاکیه خبر می‌دهد؛ همان‌طور که پیش‌تر هم به این مسئله اشاره شد که تعداد زیادی از شهرها در گذشته به این نام خوانده می‌شدند^۶ و همین مسئله باعث گزارش‌های متناقض در مورد انطاکیه شده است.

۳. مراد از مرسلون

آنچه در کتب تفسیری و قصص قرآن در مورد فرستادگان به قریه آورده شده، آن است که این فرستادگان را رسولان مسیح یا حواریون ایشان معرفی می‌کنند؛ مانند پولس و برنابا که به شهر انطاکیه

۱. اعمال رسولان، عهد جدید، فصل ۱۳، فراز ۱۳ تا ۵۲.

۲. همان، فصل ۱۴، فراز ۸ تا ۱۹.

۳. همان، فراز ۲۶ تا ۲۸.

۴. هاکس، **قاموس کتاب مقدس**، ص ۲۳۱.

۵. همان، ص ۱۱۶.

۶. همان.

فرستاده شدند؛ اما مراد از این مرسلین در این سوره نمی‌تواند فرستادگان مسیح باشند؛ زیرا در آن صورت جایی برای این نیست که ساکنان قریه بگویند ما به شما ایمان نمی‌آوریم؛ چون شما هم مانند ما بشر هستید. از سویی واژه مرسلون در این سوره ۶ مرتبه آمده است و با توجه به کاربرد آن در بقیه سوره‌ها که یا انبیا هستند^۱ یا فرشتگانی که به‌سوی لوط رفته‌اند (مانند حجر: ۵۷ و ۶۱)، (تنها در یک مورد فرستادگان ملکه سبأ با این عنوان آمده‌اند)^۲ در این سوره هم با توجه به معنایی که در ابتدای سوره از مرسلین آمده و مراد پیامبر اسلام شناخته شده است، می‌توان منظور از بقیه «رسلون»‌ها در این سوره را هم انبیای الهی دانست. چه بسا مراد انبیایی از بنی‌اسرائیل باشند که پس از موسی برای هدایت قوم فرستاده می‌شدند. اینکه این انبیا چه کسانی بودند، مشخص نیست؛ اما می‌توان گفت ایشان با صفت مرسلین شناخته شده‌اند و برای هدایت یهودیانی ارسال شدند که منحرف شده و بتپرستی را برگزیده بودند.

ابن‌کثیر نیز معتقد است این رسولان از جانب خداوند بودند نه مسیح؛ زیرا اولاً خداوند ارسال آنها را به خود نسبت می‌دهد: «إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ»^۳، «رَبَّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُون»^۴ و دوم اینکه این رُسُل به بشر بودن خود استناد می‌کنند: «إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا».^۵ در صورتی که اگر فرستادگان مسیح بودند نیازی به اقرار به این مسئله نبود.

یکی از تناقضاتی که در ذکر این ماجرا در تفسیر قرطبي ملاحظه می‌شود آن است که ارسال رسولان را از جانب عیسی می‌داند، درحالی که در قسمت دیگری از این ماجرا ارسال آنها را زمانی می‌داند که عیسی به آسمان برده شده بود.^۶ پس چگونه عیسی ابتدا دو رسول را ارسال و پس از آن سومی را برای تعزیز می‌فرستد درحالی که به آسمان برده شده بود؟

در تعیین این مرسلین و ذکر اسامی و القاب آنها نیز بین مفسران اختلاف است. زمخشری معتقد است مراد از مردی که از اقصا المدینه آمده حبیب بن نجار اسرائیلی است که شغل وی بتراشی بوده و پس از اینکه ایمان می‌آورد، در غار به پرستش خدا می‌پردازد و در جریان دفاع از فرستادگان، توسط اهالی قریه لگدمال یا سنگسار شده و هنگام شهادت از خدا می‌خواهد که قومش را هدایت کند و پس از مرگش در بازار انطاکیه دفن می‌شود؛^۷ اما این ماجرا یعنی ذکر نام این فرد، کشته شدنش، محل دفنش و علت

۱. برای نمونه ر.ک: انعام / ۴۸؛ بقره / ۲۵۹؛ اعراف / ۷۷.

۲. نمل / ۳۵.

۳. یس / ۱۴.

۴. همان / آیه ۱۶.

۵. همان، ابن‌کثیر، *تفسیر القرآن العظيم*، ج ۶، ص ۵۰۹.

۶. قرطبي، *الجامع لاحکام القرآن*، ج ۱۵، ص ۱۴ و ۱۵.

۷. زمخشری، *الکشاف*، ج ۴، ص ۱۰.

مرگش نه تنها در قرآن حتی در کتاب اعمال رسولان هم مورد اشاره قرار نگرفته است و تنها روایات موجود و نیز تشابه در نام‌ها، مفسرانی مانند زمخشri را به چنین آرایی واداشته است.

ابن‌عasher نقل می‌کند که ابن عباس نام مردی را که از اقصیٰالمدینة می‌آید، حبیب بن مره ذکر کرده که نجار بود؛ اما وی معتقد است بعید نیست که همان مردی که به نجار موصوف شده سمعان باشد که نیجر خوانده می‌شد و در سفر یازدهم اعمال رسولان آمده است و نیجر محرف نجار باشد.^۱

این در حالی است که نیجر یکی از انبیا و معلمان کلیسای انطاکیه بوده است: «در کلیسایی که در انطاکیه بود، انبیا و معلم چند بودند: برنابا و شمعون؛ ملقب به نیجر و لوکیوس قیروانی و مناحم برادر رضاعی هیرودیس تیترax و سولس». بنابراین سخن از زمانی است که اولاً کلیسایی در انطاکیه برپا بوده که نشان از نفوذ مسیحیت وجود معتقدان و پیروانی در آن سرزمین دارد که به دنبال آن کلیسایی نیز برپا شده است. ثانیاً علاوه بر نیجر، معلمان دیگری نیز حضور دارند که این نیز از تجمع بزرگان مسیحی در این شهر حکایت دارد. از سوی سوم در ادامه این عبارت، آمده است که روح القدس از میان آنها برنابا و سولس را به سلوکیه برای هدایت فرستاد. بنابراین در زمانی که این دو فرستاده به شهر دیگری می‌روند، هنوز نیجر زنده بوده و به دست اهالی انطاکیه کشته نشده است. از سوی دیگر برنابا و سولس در انطاکیه پیسیدیه (که غیر از انطاکیه مشهور است) توسط زنان و اکابر شهر اخراج شدند.^۲ این در حالی است که نیجر در کلیسای انطاکیه بود نه در انطاکیه پیسیدیه. در این ماجرا هم سخنی از قتل نیجر و دیگر ماجراها نیامده است.

اگر بخواهیم همچون ابن‌عasher میان شخصیت‌های کتاب اعمال رسولان با ماجرای اصحاب القریة، تطابقی ایجاد کیم، بهترین نمونه ماجرای است که در فصل ششم و هفتم کتاب اعمال رسولان در مورد استیفان که یکی از معلمان مسیحی است، نقل شده است و ماجرای کشته شدنش همانند روایت قرآنی است؛^۳ اما در آن ماجرا از فرستادگان سه گانه، نزول عذاب بر مردم آن سرزمین و دیگر ماجراها سخنی به میان نیامده است. درواقع می‌توان با تکلف حد مشترک همه داستان‌هایی که در اعمال رسولان آمده و روایت حوادثی است که در سرزمین‌های مختلف بر رسولان مسیح عارض شده، با ماجرای اصحاب القریة منطبق ساخت و در آن صورت مراد از قریه را سرزمین‌های مختلف شام از فلسطین گرفته تا ترکیه کنونی در نظر گرفت که این مسئله با ماجرای قرآنی که از ماجرای ارسال رسول به یک سرزمین و آمدن مردی در یاری آن رسول و کشته شدنش و دیگر ماجراها روایت شده، تطابق ندارد.

۱. ابن‌عasher، *التحریر والتنوير*، ج ۲۲، ص ۲۱۳.

۲. اعمال رسولان، عهد جدید، فصل ۱۳.

۳. ر.ک: ماجرای انطاکیه و ارسال رسولان در همین مقاله.

به عبارت دیگر مفسران سعی کرده‌اند، حد مشترک چند ماجرایی که در اعمال رسولان آمده و حکایت از سفرهای تبلیغی مبشرانی چون پولس (سولس)، برنابا و سیلاس به سرزمین‌های مختلف داشته را با ماجرای اصحاب القریة تطبیق دهنده. بر همین اساس نام انطاکیه، رسولان و نیز نام نیجر را از فصل سیزدهم، اخراج آنها را از ماجرای سفر ایشان به انطاکیه پیسیدیه، ماجرای رجم را از ماجرای شهر لستره، حمله به آنها و زندانی کردن ایشان را و وقوع زلزله‌ای عظیم از سرزمینی که در نزدیکی مکادونیه بود استنباط کنند و همه این حوادث را در هم ادغام کرده و آن را مربوط به انطاکیه بدانند و در نتیجه بر آیات این سوره تحمیل کنند.^۱ هرچند ایشان در این مطابقت‌ها، انطباق این ماجرا را بر کشته شدن استیفان از قلم انداخته و از تشابه این دو ماجرا غافل شده‌اند.

علاوه بر آنچه در نقد دیدگاه مفسران در مورد انطباق القریة با انطاکیه بیان شد، ذکر یک نکته نیز حائز اهمیت است. با توجه به بررسی مفهوم «القریة» در قرآن و مصادیقی که مفسران برای آن بیان کرده بودند،^۲ تقریباً غالب این مصادیق برخاسته از سیاق آیات و منظور از القریة به وضوح روشن بود؛ اما در اصحاب القریة هیچ سیاقی در آیات سوره یس مخاطب را به مکان این قریه رهنمون نمی‌کند و معرفی انطاکیه جز از لسان مفسران هیچ تناسبی با سیاق این سوره ندارد.

طباطبایی نیز پس از نقل روایاتی که مفسران گزارش کرده‌اند، ادعا می‌کند که سیاق آیاتی که این داستان را بیان کرده، متناسب با برخی از این روایات نیست.^۳

نکته شایان توجه آن است که مفسران نه تنها مراد از اصحاب القریة در سوره یس را اهالی انطاکیه معرفی می‌کنند؛ بلکه مراد از دسته دیگری از آیات را نیز به انطاکیه مرتبط می‌دانند. این درحالی است که تمام آیاتی که مفسران آنها را به نحوی به انطاکیه مرتبط دانستند و در شان نزول یا تفسیر آن به انطاکیه و اهالی آن اشاره کرده‌اند، طبق فهرست‌های ترتیب نزول پس از یس نازل شده‌اند (به استثنای سوره اعراف که هرچند در فهرست‌های نزول پیش از یس واقع شده اما حجم و محتوای این سوره مانع از پذیرش نزول زودهنگام آن در سال‌های ابتدایی بعثت می‌شود).^۴ این مسئله بدان معناست که گویی مفسران پس از اینکه تکلیف اصحاب القریة در سوره یس را مشخص کرده و مراد از آنها را اهالی انطاکیه بیان کرده‌اند و ماجرای کشته شدن مومن آل‌یس به دست اهالی آن را باور کردن، دیگر عباراتی که از نظر

۱. ر.ک: ماجرای انطاکیه در همین مقاله.

۲. ر.ک: بررسی دیدگاه مفسران در همین مقاله.

۳. طباطبایی، *المیزان*، ج ۱۷، ص ۸۳

۴. برای مطالعه بیشتر ر.ک: آقادوستی و دیگران، *بازسازی تاریخی تعامل پیامبر با اهل کتاب در قرآن با تکیه بر آیات مکی*، ص ۱۲۴.

آنها مصدق معینی نداشت به این شهر و در پی آن حادثه مرتبط دانستند؛ به عنوان نمونه اصحاب الرس^۱ را اهالی انطاکیه معرفی کردند که پس از اینکه مومن آلیس را به قتل می‌رسانند، جسد او را در چاهی انداخته و به اصحاب الرس مشهور می‌شوند.^۲ هر چند تعدادی از مفسران این مطلب را بیان می‌کنند و آن را یکی از مصادیق عنوان می‌کنند که در کنار دیگر مصادیق قرار می‌گیرد، اما توجه به این مسئله نمی‌تواند بی‌ارتباط با ماجرایی که برای اصحاب القریة در سوره یس مطرح کردند، باشد. به ویژه اینکه این روایت به نقل از کعب (به این نام و شخصیت کعب توجه شود) گزارش می‌شود.

همچنین در سوره کهف یکی از مصادیق قریه‌ای را که به موسی و خضر آب و غذا ندادند، اهالی انطاکیه می‌دانند.^۳ در حالی که در آن سوره عبارت «اهل قریة» آمده یعنی «قریه» به صورت نکره آمده که دال بر عدم شناخت مخاطب از آن است. همه این تاویلات می‌تواند پس از تفسیری شکل گرفته باشد که ذیل اصحاب القریة از سوره یس آمده و اهالی انطاکیه را مردمانی بد طینت و کافر معرفی کرده که اقدام به اخراج و سنگسار فرستادگان مسیح و کشتن مومن آلیس کرده و دیگر آیات را بر مردم این سرزمین بار می‌کنند.

در پایان باید چنین گفت که هرچند در کتاب *اعمال رسولان* از حضور فرستادگان در انطاکیه سخن رفته است؛ اما هیچ‌کدام با آیات سوره یس مطابقتی ندارد. بنابراین تنها می‌توان گفت تشابهاتی که در برخی آیات این سوره با ماجرای حضور این رسولان در انطاکیه و دیگر سرزمین‌ها وجود داشته و توصیفاتی که برای ساکنان این شهر به صورت خصمنی در لایه‌لای این سوره آمده و با توصیفات انطاکیه مطابقت داشته است، راویان اسرائیلی را بر آن داشته است که بین این دو متن همانندی ایجاد کنند و با اشاره به برخی مشابهات‌ها ذهن همه مفسران را به سوی این تطابق جزئی منحرف کرده و همه تفاسیر را به این شهر و رسولانش ختم کنند.

دیدگاه منتخب در مورد اصحاب القریة

پس از ارزیابی نظرات مفسران، می‌توان کیستی اصحاب القریة را با توجه به قرائن موجود در سوره معین و معرفی نمود؛ اما پیش از آن جا دارد مصدقی دیگر برای اصحاب القریة پیشنهاد شود. این مصدق هرچند شباهت‌های فراوانی با این ماجرای قرآنی دارد؛ اما اختلافات موجود در آن مانع از پذیرش این مصدق می‌گردد.

۱. فرقان / ۳۸: ق / ۱۲.

۲. قرطی، *الجامع لاحکام القرآن*، ج ۱۳، ص ۳۲.

۳. برای نمونه ر.ک: طبرسی، *مجمع البيان*، ج ۶، ص ۷۵۱؛ بیضاوی، *انوار التنزیل*، ج ۳، ص ۲۸۹.

یکی از این مصادیق که در متون عهده‌نی هم اشاره شده، داستان حضرت الیاس^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} است که در عهد عتیق با نام ایلیا آمده است و طبق بررسی بینامنیت مفصلی که یکی از محققان انجام داده، هر دو یکی هستند.^۱ حضرت الیاس^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} در آیات قرآن در ضمن مرسلين معرفی شده است:

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ * إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ * أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَدْرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ *
الَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ * فَكَيْدُهُ فَإِنَّهُ لَمُحْضَرُونَ * إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ * وَتَرَكَنَا
عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ * سَلَامٌ عَلَى إِلٰيَّاسِينَ.^۲

در این آیات تشابهاتی با آیات مورد بحث ملاحظه می‌شود؛ در هر دو سخن از مرسلينی است که به‌سوی قوم بتپرست رفته و ایشان را به عبادت رب فرامی‌خوانند و آن قوم ایشان را تکذیب می‌کنند. در کتاب اول پادشاهان نیز آمده که حضرت الیاس^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} برای هدایت بنی‌اسرائیل در شهر سامرہ که در زمان پادشاهی آحاب به پرستش بت بعل پرداخته بودند، مأمور می‌شود.^۳ از سویی لقب این پیامبر که به‌الیاسین ملقب است می‌تواند مطابق با نام سوره یس و سپس اشاره به ماجرای مؤمن آل‌یس باشد. علاوه بر این‌ها حضرت الیاس یکی دیگر از انبیا به نام یسع را نیز به همراه خود داشته که پس از وی جانشینیش می‌شود.

مراد از قریه می‌تواند شهر سامرہ باشد که آحاب در آن حکومت می‌کرد و در نزدیکی اورشلیم بود و مراد از مدینه (جاء من اقصى المدینه) اورشلیم باشد و بدین‌ترتیب دلیل اختلاف میان این دو لفظ (قریه و مدینه) نیز مشخص می‌شود و لازم نیست مانند ابن‌عاشور علت این اختلاف را تنها تفون عنوان کرد.^۴ از سوی دیگر حضرت الیاس و یسع هر دو پیامبر بودند که مطابق با نظریه‌ای است که مراد از مرسلونی را که به‌سوی اصحاب القریه رفتند، پیامبران بنی‌اسرائیل (و نه فرستادگان مسیح و حواریون) معرفی کرد. اما در این روایت نیز تناقضاتی با آیات قرآن وجود دارد. از جمله اینکه در کتاب اول پادشاهان حضرت الیاس پس از مدتی از سامرہ فرار کرده و از چشم پادشاه پنهان می‌شود و در ضمن سخنی از فرستاده سوم و نیز کسی که در این میان کشته می‌شود و سپس عذاب الهی سامرہ به میان نمی‌آید. بنابراین همان‌طور که ماجرای رسولان مسیح و شهر انطاکیه تشابهات و افتراقاتی با آیات قرآن دارد این ماجرا هم

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: مقاله تحلیل ساختار روایی روایت‌های الیاس و ایلیا در قرآن کریم و عهد عتیق بر اساس رویکرد گریماس از مرتضی عرب و دیگران.
۲. صفات / ۱۳۰ – ۱۲۳.

۳. اول پادشاهان، عهد جدید، فصل ۱۶ و ۱۷.
۴. ابن‌عاشور، التحریر و التنویر، ج ۲۲، ص ۲۱۳.

دارای این وجوه مشترک و مفترق است. در نتیجه باید گفت اگر کسی صرفنظر از روایاتی که در کتب تفسیر، فراوان یافت می‌شود و مضمون همه آنها این است که مرسلون، فرستادگان مسیح و قریه، انطاکیه است، بخواهد به بازسازی دقیق این قصص با مبنای آیات قرآن پردازد باید ذهن خود را از این روایات خالی کند؛ زیرا همه این منقولات اذهان را به سمتی دیگر سوق می‌دهند و اجازه تفکر بیشتر در مورد این ماجراها را نمی‌دهد.

پس از بررسی آیات مربوط به این ماجرا و مقایسه آن با ماجراهای عهده‌ینی و ارزیابی آراء مفسران می‌توان در نهایت دیدگاهی دیگر برای این ماجرا ارائه کرد. طبق این نظر اصحاب القریه ماجراهای قومی است که مخاطب معاصر پیامبر به خوبی آن را می‌شناسد و همین امر باعث شده که از سویی کلمه «قریه» با ال تعريف باید و از سوی دیگر مکان این ماجرا، شخصیت‌ها و سرنوشت آنها با کلمات مبهمی همچون «اصحاب القریه، ارسال اثنین، تعزیز با ثالث، من اقصا المدينة رجل» بیان شود. رسالت پژوهش حاضر تبیین مصداق اصحاب القریه نیست؛ بلکه تنها در صدد آن بود که آراء مفسران را در تطبیق آن با انطاکیه بررسی کند؛ اما آنچه می‌توان به صورت کلی از واژگانی که در این ماجرا به کار رفته برداشت کرد، آن است که ماجراهای اصحاب القریه، یک ماجراهای یهودی - مسیحی است. همان‌طور که برخی از مفسران نیز بدان اشاره کرده‌اند.^۱

اصحاب القریه قومی بودند که طبق آیات این سوره به تکذیب فرستادگان الهی می‌پرداختند (آیه ۱۴)، به رحمن اعتقاد داشتند، اما بتپرستی هم می‌کردند (آیات ۱۵ و ۲۴)؛ گویا یکتاپرستان منحرفی بودند که از راه راست به سمت پرستش بتان منحرف شده بودند (آیه ۲۳). این گروه معتقد به تطییر بوده و به فرستادگان الهی فال بد زده و ایشان را شوم می‌دانستند (آیه ۱۸) و رجم و سنگسار در میان آنها متداول بوده است (آیه ۱۸). این قوم سرانجام به عذاب الهی دچار شده و نابود شدند (آیه ۲۹).

چیستی مذهب ساکنان قریه از همین چند آیه قابل برداشت است. نخستین قرینه‌ای که بر مذهب آنها دلالت دارد، استعمال واژه «رحمن» است که در این سوره چهار مرتبه به کار رفته که دو بار آن مربوط به ماجراهای مذکور است. استعمال این واژه به جای «الله» می‌تواند مبین معتقدات ساکنان این قریه باشد. به منظور بررسی این موضوع لازم است به مفهوم «رحمن» بیشتر اشاره شود.

آرتور جفری خاورشناس استرالیایی و استاد زبان‌های سامی (۱۹۵۹م) در کتاب خود **واژگان دخیل در قرآن** به نظرات زبان‌شناسان مسلمان و غیر مسلمان در مورد اصطالت این واژه اشاره می‌کند؛ به عقیده مراجع قدیم مسلمان این واژه دخیل و برگرفته از عبری است. اشبرنگر اصل این واژه را مسیحی و

۱. دروزه، *التفسیر الحدیث*، ج ۳، ص ۲۰.

هیرشفلد یهودی می‌داند. فرانکل نیز نشان داده است که صورتی از آن در تلمود به عنوان یکی از نامهای خداوند به کار رفته است؛ از نظر جفری نیز این واژه بی‌تردید از عربستان جنوبی وارد زبان عربی شده و تداول یافته است.^۱

کلمه رحمن در متون یهودی و نوشته‌های ابرهه و همچنین متون عربی جنوبی و متونی که در سرزمین‌های شمالی حجاز کشف شده، قابل مشاهده است. در سنگ نوشته Glaser618 CIH541 یا ۱۸ که با عبارت «به قدرت و عنایت و رحمت [خدای] رحمان و مسیح و روح القدس او» آغاز شده است، ابرهه خود را جانشین شاه جعزی‌ها خوانده است.^۲

عرب جنوب شبه‌جزیره کلمه رحمان به معنای رحمان را که در مکتوبات دینی یهود و نصارا استعمال می‌شده، به خوبی می‌شناختند. «ان» در این واژه در خط حمیری معادل «ال» در عربی است. رحمان یکی از صفات الله در متون نصارا است که از اصل رحمونو اقتباس شده است و نقوشی که در عربستان جنوبی کشف شده نشان می‌هد که رحمانان، در متون دینی یهودی به معنای «الله واحد» و در نقوش نصرانی به معنای «الاب» استعمال شده است. کلمه رحمان علاوه بر معنای مبالغه در رحمت به معنای وحدانیت هم بود و الله واحد نه تنها در جنوب عربستان بلکه در وسط آن و نیز در یمن و یمامه و حتی مکه هم شناخته شده بود.^۳

بنابراین استعمال این واژه در لسان «اصحاب القرية» می‌تواند به معنای شناخت ایشان از این واژه به جای «الله» و دال بر یهودی یا مسیحی بودن آن‌ها باشد که ضمن اعتقاد به رحمن، بتپرستی هم می‌کردد. پرسش بت از انحرافات برخی گروههای یهودی است که بارها در عهد عتیق بدان اشاره شده است.^۴

دلیل دوم بر نوع مذهب اصحاب القرية، اشاره به رجم است که از احکام دینی یهود بوده و عرب این احکام را از ایشان گرفتند.^۵ سنگسار یکی از شیوه‌های رایج در زمان شکل‌گیری کتاب مقدس بوده است. بسیاری از فقیهان از جمله ابن‌قدامه (از فقیهان مشهور اهل‌سنّت) در کتاب *المغنى*^۶ و بسیاری از مفسران از جمله علامه طباطبائی^۷ در *المیزان* و علامه طبرسی در *مجمع البيان*^۸ و فاضل مقداد در

۱. جفری، *واژه‌های دخیل در قرآن*، ص ۲۲۰ و ۲۲۱.

۲. شیخو، *النصرانية و آدابها* بین عرب *الجاهلية*، ص ۲۴؛ فراهانی، *پژوهشی تاریخی در ماجرای اصحاب فیل*، ص ۸.

۳. صوله، *الحجاج فی القرآن من خلال اهم خصائص الاسلامية*، ص ۲۱۵.

۴. برای نمونه ر. ک: داوران، *عهد جدید*، فصل ۳، فراز ۷.

۵. جوادعلی، *المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام*، ج ۱۲، ص ۱۳۷.

۶. ابن‌قدامه، *المغنى*، ص ۹، ص ۸۲.

۷. طباطبائی، *المیزان*، ص ۵، ص ۵۸۸.

۸. طبرسی، *مجمع البيان*، ج ۲، ص ۷۲۳.

کنفرالعرفان^۱ در قالب روایاتی به وجود حکم رجم در تورات اشاره کرده‌اند.

بیشتر مفسران، ذیل آیه شریفه «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ»^۲ واقعه‌ای را نقل می‌کنند که دلالت بر این دارد که حکم رجم در تورات بوده است و در اسلام نیز تشریع شده است.^۳ از سویی در برخی گزارش‌ها آمده که یهود در مورد کسانی که به مسیح؛ یعنی دشمن یهود ایمان می‌آورند، حکم سنگسار را اجرا می‌کردند.^۴ بنابراین سنگسار کردن مرسلینی که در این سوره بدان‌ها اشاره شده می‌تواند به معنای مسیحی بودن مرسلین و یهودی بودن مخاطبان باشد که ایمان به مسیح را برنمی‌تابیدند.

دلیل سوم فعل «تطییر» است که سه مرتبه در قرآن به کار رفته است؛ یک مرتبه در مورد قوم ثمود،^۵ یک مرتبه مربوط به موسی^۶ و یک مرتبه هم در این سوره آمده است که مراد اصحاب القریة هستند. با توجه به سابقه بنی‌اسرائیل در استعمال این فعل برای انبیا از جمله موسی، احتمالاً ساکنان اهل‌کتابی این قریه هم یهودی بوده‌اند.

همچنین در صورتی که مشابهتی بین این ماجرا با ماجراهای اعمال رسولان وجود داشته باشد، در همه آن ماجراهای که حاکی از سفرهای مبلغان مسیحی است، به یهودی بودن ساکنان سرزمین‌هایی اشاره دارد که این مبلغان بدان وارد می‌شدند.

بنابراین از واژگان به کار رفته در این ماجرا می‌توان یهودی بودن اصحاب القریة را برداشت کرد اما نشانی از مکان وقوع این ماجرا در آیات به کار نرفته است. هرچند قرائتی دال بر کیستی مخاطبان معاصر پیامبر که این آیات خطاب به آنها نازل شده است، از خلال آیات این سوره قابل برداشت است؛ اما از آنجایی که خارج از هدف این مقاله است، از آن صرف‌نظر می‌شود.

نتیجه

مفسران اسلامی در شرح ماجراهای «اصحاب القریة» که در طول نزول قرآن بی‌همتا و تکامد است، بیش از هر چیز بر داستان‌های کتاب مقدس تکیه کرده و با الهام از سخنان راویانی چون کعب‌الأبخار و وهب

۱. مقداد، کنفرالعرفان، ج ۲، ص ۳۴۳.

۲. مائدہ / ۴۱.

۳. کدخدایی، بررسی حکم سنگسار در اسلام، ص ۱۴.

۴. المجدوب، اصحاب کهف در تورات و انجیل و قرآن، ص ۶۱ و ۶۲.

۵. نمل / ۴۷.

۶. اعراف / ۱۳۱.

بن منبه سعی می‌کنند تا حدی ماجرای این سوره را به ماجرای فرستادگان حضرت عیسیٰ در کتاب **اعمال رسولان** مرتبط کنند. همین داستان‌گویی و اسرائیلیات مانع از آن شده که مفسران احتمالات دیگری وارد کنند و همگی آنها تقریباً یکپارچه ماجرای سوره را یک ماجرای یهودی - مسیحی می‌دانند؛ اما تناقضاتی در ماجرای اصحاب القریء بین منقولات مفسران با گزارش‌های تاریخی و ماجرای قرآنی و عهده‌نی وجود دارد که مانع از پذیرش این روایات شده و نیاز به بررسی و جستجوی عمیق‌تر بدون درنظرگرفتن پیش‌فرض‌ها و اسرائیلیات مفسران را مطرح می‌کند. از جمله این تناقضات می‌توان به عدم اشاره گزارش‌های تاریخی به نزول عذاب بر انطاکیه اشاره کرد؛ بلکه انطاکیه از نخستین شهرهایی است که به مسیح ایمان آورد و در زمرة چهار شهر مهم مسیحیان است. از سوی دیگر در ماجراهایی که در کتاب اعمال رسولان آمده به حضور و شهادت فرد چهارمی که در آیات قرآن تحت عنوان «من اقصی المدینة رجل» آمده، اشاره‌ای نشده است.

مقاله حاضر مراد از اصحاب القریء را یهودیانی می‌داند که بسامد استعمال کلمه رحمن در این ماجرا، اشاره به رجم و تطیر که با یهود مرتبط است و ارسال مبلغان مسیحی به سوی یهودیان با توجه به فرازهای عهد جدید آن را تأیید می‌کند اما مکان وقوع این ماجرا از خلال این آیات قابل برداشت نیست و قرائن موجود در سوره این مسئله را به پژوهشی دیگر ارجاع می‌دهد.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم.

- آلوسی، سید محمود (۱۴۱۵ ق). **روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی**. بیروت: دار الكتب العلمية.
- ابن قدامة، موفق الدین (۱۳۸۸ ق). **المغنى**. القاهرة: مكتبة القاهرة.
- ابن كثیر، اسماعیل بن عمر (۱۴۱۹ ق). **تفسیر القرآن العظیم**. بیروت: دار الكتب العلمية.
- ابن عاشور، محمد طاهر (۱۴۲۰ ق). **تفسیر التحریر و التنویر**. بیروت: مؤسسة التاريخ العربي.
- آقادوستی، الهام؛ امیر احمد نژاد و رضا شکرانی (۱۴۰۳ ش). **بازسازی تاریخی فضای تعامل پیامبر ﷺ با اهل کتاب در مکه با تکیه بر آیات قرآن**. رساله دکتری. دانشگاه اصفهان.
- بیضاوی، عبدالله بن عمر (۱۴۱۸ ق). **أنوار التنزيل وأسرار التأویل**. بیروت: دار إحياء التراث العربي.
- جفری، آرتور (۱۳۷۲ ش). **واژه‌های دخیل در قرآن**. ترجمه فریدون بدراهای. تهران: توس.
- جواد علی (بی‌تا). **المفصل فی تاریخ العرب قبل الإسلام**. بیروت: دار الساقی.

- حموی، شهاب الدین ابو عبدالله یاقوت (۱۹۹۵م). *معجم البلدان*. بیروت: دار صادر.
- خمیس، ابراهیم (۱۴۱۶ق). سوره یس. *مجلة الأزهر*. ۶۸. جزء ۲.
- دروزه، محمد عزت (۱۴۲۱ق). *التفسیر الحدیث: ترتیب السور حسب النزول*. بیروت: دار الغرب الإسلامی.
- دیانت، علی اکبر (بی تا). *انطاکیه. دائرة المعارف بزرگ اسلامی*. ج ۱۰.
- رازی، فخر الدین محمد بن عمر (۱۴۲۰ق). *التفسیر الكبير / مفاتیح الغیب*. بیروت: دار احیاء التراث العربي.
- زمخشیری، محمود بن عمر (۱۴۰۷ق). *الکشاف عن حقائق غواص التنزيل و عيون الاقاویل فی وجوه التاویل*. بیروت: دار الكتاب العربي.
- شیخو، رزق الله بن یوسف بن عبد المیسیح بن یعقوب (بی تا). *النصرانیة و آدابها* بین عرب الجاهلیه. بی جا: بی نا.
- صوله، عبدالله (۲۰۰۷م). *الحجاج فی القرآن من خلال اهم خصائص الاسلوبية*. بیروت: دار الفارابی.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۵۲ش). *المیزان فی تفسیر القرآن*. بیروت: مؤسسه الأعلمی.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۴۰۸ق). *مجمع البيان لعلوم القرآن*. بیروت: دار المعرفة.
- عهد جدید (بی تا). ترجمه فارسی. بی جا: بی نا.
- فراهانی، حسن. (۱۳۸۰ش). «پژوهشی تاریخی در ماجرای اصحاب فیل». *معرفت*. ۱۰ (۴).
- قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴ش). *الجامع لأحكام القرآن*. تهران: ناصر خسرو.
- کدخدایی، محمدرضا (۱۳۹۰ش). بررسی حکم سنگسار در اسلام. *فقهه*. ۱.
- ماوردی، علی بن محمد (بی تا). *النکت والعيون*. بیروت: دار الكتب العلمیة.
- المجدوب، احمد علی (۱۳۸۰ش). *اصحاب کهف در تورات و انجیل و قرآن*. ترجمه محمد صادق عارف. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- مقداد، جمال الدین (بی تا). *کنفرانس*. بی جا: منشورات المکتبه المرتضویة للإحیاء الآثار الجعفریة.
- هاکس، جیمز (۱۳۹۴ش). *قاموس کتاب مقدس*. تهران: اساطیر.